

Održivi razvoj u uslovima globalizacije

SRĐAN MILAŠINOVIĆ¹
 ŽELIMIR KEŠETOVIĆ²
 ZORAN JEVTIČIĆ³

Pregledni rad
 UDC:504.75.03:001.832(100)

1. ODRŽIVI RAZVOJ I ODREĐENJE NAJZNAČAJNIJIH SOCIJALNIH I EKOLOŠKIH PROBLEMA

Održivi razvoj (*sustainable development*) je razvoj koji zadovoljava aktuelne potrebe zajednice ali tako da se vodi računa o racionalnom korišćenju ograničenih resursa kako se ne bi dovelo u pitanje njihovo buduće korišćenje za zadovoljavanje potreba narednih generacija. Održivi razvoj je skladan odnos ekologije i privrede, odnosno ekonomske delatnosti, kako bi se prirodno bogatstvo naše planete sačuvalo i za buduće naraštaje. Može se reći da održivi razvoj predstavlja generalno usmerenje, težnju da se stvori bolji svet, balansirajući socijalne, ekonomske i faktore zaštite životne sredine. Pre nešto više od dvadeset godina, Svetska komisija za životnu sredinu i razvoj (*World Commission on Environment and Development*), poznata i kao *Brundtlandova komisija* (*Brundtland Commission*) objavila je izveštaj pod nazivom „Naša zajednička budućnost“¹ (*Our Common Future*) u kome se ukazuje na opasnost po ljude i našu planetu, od politike ekonomskog rasta bez uzimanja u obzir mogućnosti regeneracije planete Zemlje. Komisija, kojom je predsedavao Kanađanin Džim NeNeil (Jim McNeill) definisala je održivi razvoj kao *razvoj kojim se ispunjavaju potrebe sadašnjosti, bez uskraćivanja mogućnosti budućim generacijama da zadovolje svoje potrebe*.

Ukoliko se održivi razvoj shvati ozbiljno, rezultat toga će biti drastični zahtevi za promenom u gotovo svim oblastima života. Ne samo da moraju da se promene naše potrošačke navike, što je samo po sebi već dovoljno teško, već mora da dođe do promene svesti u oblastima ekonomije, društva i politike. Nakon konferencije o životnoj sredini i razvoju održane u Rio de Žaneiru u leto 1992. godine, pojam *Sustainable Development* postao je vodeći pojam u oblasti politike o životnoj sredini. To

svakako predstavlja napredak za ekološku politiku, jer se na taj način objašnjava veza između ekoloških, ekonomskih i socijalnih problema unutar koje moraju da se postave problemi zaštite životne sredine, ako želimo da ih rešimo stručno i na društveno prihvatljiv način. Velike promene u ekonomskoj, socijalnoj i političkoj oblasti biće neophodne.

U oblasti ekonomije moraju da se uvedu novi načini privređivanja koji prilikom proračunavanja cene uzimaju u obzir faktor prirode kao faktor dalje proizvodnje. Pritom se ne postavlja samo pitanje na koji način bi ovo trebalo da se ostvari u pojedinačnim slučajevima političkim ili administrativnim upravljanjem ili samim ekonomskim obavezama, već se razgovara i o tome kolika je mogućnost da se ekonomija prilagodi decentralizovanom svetskom tržištu ako već ne mogu da se dogovore koraci na putu održivog razvoja na međunarodnom nivou.

U *socijalnoj oblasti* postavljaju se sasvim novi izazovi principima i praksi *pravedne raspodele* - i to sa tri stanovišta: osnovna slika održivog razvoja koja potiče iz razvojno-političke debate je, pre svega, stvaranje jednakih prilika za razvoj u okviru problematike Sever - Jug. Nadalje, radi se održivosti ekološke modernizacije unutar društva koja je povezana ne samo sa novim mogućnostima, već i sa mnogobrojnim opterećenjima. Kako može da se garantuje da će životne, radne i potrošačke mogućnosti biti bar delimično pravedno raspoređene? Ove dve oblasti proširuju se i trećom, koja može da se nazove „integrativna pravednost prilikom raspodele“. Tokom današnje raspodele prilika i mogućnosti mora da se misli na interese budućih generacija.

Dakle, misao vodilja mora da bude to da je naša sadašnjost neizbežno prošlost budućih generacija i da se o njihovim mogućnostima u toj budućnosti odlučuje već danas. Odlučujuće pitanje se, međutim, tiče spremnosti društva da utiče na ekonomiju i na svakog pojedinca u smislu promene ponašanja, konzumiranja i promene životnog i produkcionog stila. Već i samo formulisanje ciljeva održivog razvoja pokazuje karakteristike kojima nisu dorasli sadašnji politički sistemi programirani na kratkoročni uspeh na izborima i trajno povećavanje

Adrese autora: ¹Kriminalističko-policijska akademija, Zemun, Cara Dušana 196, ²Faculty of Security Studies, ³Faculty of Philosophy Niš

¹ Izveštaj je dostupan na adresi <http://www.un-documents.net/wced-ocf.htm> pristupljeno 24.5.2010.

blagostanja, a sve u cilju održanja moći. Prilikom sprovođenja ovih ciljeva očituje se velika potreba za promenom u oblasti politike, jer novi sistem vrednosti i novi stil života ne mogu da se propišu nikakvim administrativnim aktima, niti mogu da se politički usvoje. Oni samo mogu da se prenose komunikacijom između ljudi. Tokom debate o primeni održivog razvoja došlo se do zaključka u kojem su svi jedinstveni, veće učešće građana predstavlja preduslov za uspeh ove ideje.

To znači da je i za formulisanje cilja, ali i za sprovođenje ciljeva neophodna nova "kultura dijaloga". Ona podrazumeva spremnost odgovornih u politici i u društvu da zajednički sa angažiranim pojedincima, grupama i savezima razrade ciljeve i strategiju i načine njihovog sprovođenja. Politika održivog razvoja zahteva od svakog pojedinca dovoljno odgovornosti da prepozna šta bi sve moglo da se izvede i ostvari kada taj pojedinac prepozna da su njegovi interesi neodvojivo povezani sa interesima zajednice. Zbog toga ideja održivog razvoja zavisi od kvalitativnog skoka učešća građana i od širenja demokratskih vrednosti.

Određenje ekoloških problema koji predstavljaju najveću opasnost za održanje i funkcionisanje naše planete ne može se izvršiti a da se prethodno ne otkriju i uzroci koji se nalaze u njihovom korenu. Uzroci ugrožavanja životne sredine su prevashodno dublji socijalni problemi. Priroda i dalekosežnost ovih problema ne ispoljava se samo kroz narastajuće socijalne tenzije, već njihova destruktivnost prerasta u oblike ugrožavanje same prirodne osnove postojanja zajednice. Ovde ćemo navesti samo najznačajnije društvene probleme koji utiču na našu ekološku sigurnost, pa i samu egzistenciju.

Industrijska revolucija započela je, kao i svaka revolucija, snažnim zanosom i verom u sveobuhvatni napredak ljudske vrste. Verovalo se da će novostvorena materijalna dobra omogućiti zadovoljenje najvećeg broja čovekovih potreba, a da, pritom, neće imati nikakve negativne posledice. Ubrzo su i sami radnici shvatili prozaičnost svojih nadanja. Jednostavno, profit je postao jedini kriterijum vrednovanja rada. Na ekološke probleme niko tada nije obraćao pažnju. "Oni se nisu javili kao ekološki problemi sve dotle dok nisu ugrozili sam način organizacije proizvodnog procesa, organizacije koja se temelji i ne može da se održi bez sve veće eksploatacije oba izvora bogatstva: zemlje i radnika" [17]. Iz takvog određenja ekoloških problema proizlazi da je njihov značaj rezultat poremećaja funkcionisanja ekonomskog sistema. Radi se, dakle, o najobičnijem utilitarističkom shvatanju vlasnika kapitala, a ne o nekakvoj brizi za zajednicu. U takvom socijalnom miljeu briga o čovekovoj okolini svodi se na odnos prema faktoru proizvodnje koji može uticati na smanjenje produktivnosti, i ništa više od

toga. Na taj način perspektive za razvoj ekološke svesti i ekološke kulture ostaju ograničene. Konkretni ekološki problemi izazvani našom nebrigom biće razmatrani u delu o najznačajnijim ekološkim problemima.

Rast stanovništva, takođe, predstavlja faktor o kome se nije mnogo razmišljalo dok broj stanovnika na Zemlji nije dostigao današnje razmere. U periodu 6.000 godina pre Hrista na zemlji je živelo svega oko pet miliona ljudi. Oko 1650. godine svetsko stanovništvo je brojalo 500 miliona, a dve stotine godina kasnije populacija na planeti dostigla je milijardu ljudi. Za novo udvostručenje bilo je potrebno 80 godina, tako da je 1930. godine svetska populacija iznosila dve milijarde ljudi [7]. Nagli porast broja stanovnika nastavljen je u XX veku tako da se procenjuje da danas našu planetu naseljava oko 7 milijardi stanovnika. Ekosistem ne može da izdrži toliku populaciju jer postoje fizičke granice u pogledu broja ljudi koji može živeti na zemlji.

Čovečanstvo se suočava i sa problemom nedostatka hrane. Procenjuje se da je preko 450.000.000 ljudi u svetu hronično gladno, a da godišnje od gladi umre preko 20.000.000 ljudi [7]. U cilju poboljšanja uslova u kojima ovi ljudi žive potrebno je da se za povećanu populaciju obezbedi i ravnomerno povećanje proizvodnje hrane, pijaće vode, radnih mesta i poboljšanje drugih životnih uslova. Na žalost, prirodni resursi su ograničeni i njihovo iskorišćavanje ne može da zadovolji potrebe uvećane populacije. Poseban problem je to što je ekonomska razvijenost društva obrnuto proporcionalna stopi prirodnog priraštaja. Tako stopa porasta stanovništva u Evropi iznosi 0,8%, u zemljama Latinske Amerike ona je 2,3% (sa tendencijom opadanja), u Africi 3% (sa tendencijom rasta), a u Aziji 2,3% (sa tendencijom opadanja) [18]. Time su siromašna društva pogođena dvostrukim nedostacima: ekonomskim i ekološkim. U svetu danas postoji veliki broj takvih mesta. Jedan od njih je i Čonking, grad koji sa populacijom od preko 30 miliona stanovnika predstavlja najveći grad na svetu i najveći je zagađivač životne sredine. Najveća depozicija u ovom gradu je duboka 30 metara i zauzima površinu od 350.000 m². Taj otpad se uopšte ne reciklira [4].

Socijalne nejednakosti predstavljaju dramatičan problem. U 90 zemalja sveta ekonomska situacija je gora nego pre deset ili dvadeset godina; preko 1,5 milijarde stanovnika živi sa 1 dolarom dnevno. Na drugoj strani 255 svetskih milijardera kontroliše više bogatstva nego što iznosi kombinovani godišnji dohodak zemalja u kojim živi 45% svetskog stanovništva. Sve je brži ritam stvaranja sve dublje provalije. Disparitet u prihodima između najbogatijih i najsiromašnijih zemalja iznosio je početkom 19 veka 1:3, da bi se "meteorskom brzinom" popeo

na 1:13 početkom XX veka. No, dok su šezdesetih godina prošlog veka, u ekonomiji "države blagostanja", razlike iznosile 1:30, u vreme vladavine neoliberalizma (devedesetih) one su skočile na 1:60, posle samo 7 godina na 1:74, i potom na 1:84 [18]. Jedan od razloga ovom meteorskom usponu bogatih kompanija i pojedinaca je iskorišćavanje radne snage u siromašnim zemljama koje podrazumeva i ugrožavanje životne sredine. Jer, dok troškovi za jedan televizor proizveden u Americi iznose 54 dolara, u fabrikama na Tajvanu oni padaju na 4,5 dolara. Iz tog razloga proizvodnja u zemljama trećeg sveta i dalje raste. Posledice po čovekovu sredinu su, mora se reći, nesagledivo velike.

U periodu opadanja proizvodnje u zapadnim zemljama jedini put za kapital u cilju ostvarenja rastućeg profita jeste smanjenje socijalnih troškova. Džinovski državni aparat, koji se pretvara u tutora nad društvom, sputava ličnu inicijativu i autonomiju ekonomskih aktera. Cena masovne ekspanzije srednjih slojeva, ubrzanog rasprostiranja njihove ekonomske dobiti, ogleda se kroz rast troškova proizvodnje i ograničavanje profita. Moć dveju velikih sila koje su štatile status radnika i dela srednjih klasa: države i sindikata topi se. Danas sindikati u Americi obuhvataju samo 15 odsto radnika [9]. Takav pad zastupnika "države blagostanja", razgranatog aparata socijalne države koji je bio garant pune zaposlenosti, podizanja životnog standarda i široke mreže socijalne zaštite za sve građane, predstavlja uvod u neoliberalni poredak elite moći krajem sedamdesetih (reganizma-tačerizma). Njegovo osvajanje komandnih pozicija u nadnacionalnim institucijama uvodi nov projekat globalizacije koji svakako preoblikuje socijalni reljef sveta. "Za agresivniju frakciju elite moći kejnzijanska formula postaje neodrživa, a neoliberalna forma – neizbežna" [11].

2. GLOBALIZACIJA KAO ČINILAC EKONOMSKE I EKOLOŠKE DESTRUKCIJE - PROFIT KAO JEDINA VREDNOST NEOLIBERALNE EKONOMIJE

Globalizacija nije proces koji zadobija oblik neprekinute evolutivne linije. Upravo suprotno, u njejoj burnoj i dramatičnoj istoriji smenjuju se razdoblja ekspanzije i kontrakcije, uzleti i brutalni prekidi – pokrenuta nezadrživim silama industrijske revolucije i kolonijalne ekspanzije, ona doživljava neviđen polet koji traje od pedesetih godina 19. veka do I svetskog rata. Dva velika svetska i Hladni rat doneće, međutim, brutalni prekid i oseku. Slom blokovske podele sveta, trijumf Zapada označiće doba njenog vrtoglavog ubrzanja, eru turboglobalizacije. No, putanja sveta ostaje otvorena i neizvesna – ona se može kretati od ekološke ili nuklearne kataklizme, preko nove podele sveta na divovske regionalne blokove, do jedinstvenog demokratskog i

orvelovskog "svetskog poretka". "Novi svet star je samo 10 godina, rođen je padom Berlinskog zida 1989. godine" [9], pa nam samim tim nedostatak iskustva ne pruža jasniju sliku budućnosti.

Savremeni proces globalizacije karakteriše sve njene suštinske dimenzije. *Prvo*, ona označava objektivne planetarne procese: tehnološko evolucionisanje i kompresiju vremena i prostora, smanjivanje distance i vremena potrebnog za sve razgranatije komunikacije. *Drugo*, sve tešnija povezanost i međuzavisnost društava, sve širi krug delatnosti koje postaju transnacionalne, kojima se ne može upravljati isključivo unutar pojedinačnih država. Sve izrazitija nadmoć transnacionalnih ekonomskih sila: mobilnog finansijskog kapitala i korporacija nad lokalnim ekonomijama i državama. U krug objektivnih tokova ulazi i uticaj "zbivanja sa distance", uticaja događaja u jednom lokalitetu na život individua i zajednica na drugoj strani planete. Najzad, globalizacija označava rasprostiranje istovetnih formi (industrijalizma, a potom postindustrijalizma, tržišne ekonomije i liberalne demokratije) na gotovo celokupni socijalni prostor sveta [19]. Dakle, pod globalizacijom podrazumevamo proces uvećavanja interakcija između društva tako da događaji iz jednog dela sveta sve više i više imaju uticaja na narode i društva daleko odatle [14]. Rasprostiranje sličnih formi nastaje kao plod "limitacije" (difuzije), usvajanja superiornijih formi kroz proces modernizacije, ili pak dominacije, nasilnog nametanja.

Određanje globalizacije kao objektivnog planetarnog procesa nije i jedino njeno obeležje. Njena druga i presudna dimenzija oličena je u socijalnoj formi koju globalizacija zadobija. Da li ona označava postupno rasprostiranje ekonomske dobrobiti ili sve dublju socijalnu provaliju između svetova, da li vodi poništavanju nacionalnih kultura i sukobu civilizacija ili njihovom međusobnom obogaćivanju, da li se kreće ka globalnoj demokratiji ili autoritarnoj svetskoj državi, harmoniji sa prirodom ili njenom nezadrživom razaranju?.

Forma globalizacije plod je interesa, ideala i iluzija vladajućeg krila globalne elite moći, kreatora koji oblikuje projekat globalizacije. U drugoj polovini XX stoleća na svetskoj sceni smenjuju se dva velika rivalska projekta globalizacije. Projekat "Novog svetskog ekonomskog poretka", plod velikog istorijskog kompromisa zapadne elite, promotera "države blagostanja" i "Grupe 77", kao i Pokreta nesvrstanih vladao je svetskom arenom pune tri decenije. U njegovim središtu nalazi se dvostruki cilj: ubrzan razvoj ekonomija Trećeg sveta, njihovo pretvaranje u Novoindustrijalizovane zemlje, i istovremeno smanjivanje jaza između svetova. Projekat je podržan obilatim ekonomskom pomoći (Maršalov plan) i jeftinim kreditima Svetske banke. Narasli državni aparat, koji se pretvara u tutora nad druš-

tvom, sputava ličnu inicijativu i autonomiju ekonomskih aktera. Cena masovne ekspanzije srednjih slojeva, ubrzanog rasprostiranja njihove ekonomske dobiti, jeste rast troškova proizvodnje i ograničavanje profita.

Neoliberalni projekat kao forma globalizacije krajnje je protvračan. Svaka od njegovih dimenzija, poput starog boga Janusa sadrži dva potpuno različita lika, koja obeležavaju sve sfere društva.

U *ekonomskoj* sferi neoliberalni projekat kao ideologija i doktrina stapa dve potpuno suprotne dimenzije: a) ekonomsku efikasnost (superiornost); i b) socijalno inferiornu stranu globalizacije. Kako Tomas Fridman primećuje "globalizacija je širenje kapitalizma slobodnog tržišta paktično na sve zemlje sveta"[3]. Istovremeno neoliberalizam igra ulogu moćnog generatora silovito ubrzanog ritma globalizacije, instrumenta sve bržeg stvaranja sve većeg ekonomskog bogatstva. Generacija mladih na Zapadu danas troši 6 puta više od svojih roditelja; globalni prihod za samo 165 godina (1870–1985) uvećao se za 40%. Profit transnacionalnih korporacija porastao je za 700% [9]. Neoliberalizam, otvara nekoliko novih, snažnih izvora efikasnosti.

U *ekološkoj* sferi globalizacija opet prikazuje dvostruki lik. Uslovi ekonomskog seljenja kapitala ne zahtevaju samo manje nadnice, već i niži stepen ekoloških standarda. Ljudi koji nemaju osnovne uslove za pristojan život, a "u ta dobra ulaze, pijača voda, kvalitetna ishrana, adekvatno stanovanje, zdravstvena zaštita, odgovarajuće obrazovanje i ekonomska sigurnost"[15], ne mogu razmišljati o za njih zamagljenim ekološkim problemima. Socijalna nesigurnost, visok prirodni priraštaj i ekološka neposvećenost javljaju se kao uzrok ekoloških problema. Nomadski transnacionalni kapital kruži planetom u potrazi za najpovoljnijim uslovima brzog oplođavanja: jeftinom radnom snagom i sirovinama, zonama najmanjih socijalnih izdataka i korporacijskih poreza. "Ako uzmemo u obzir ekonomije obima, faktora tehnologije, učenja i sinergije, s jedne strane ćemo imati mnogo jače argumente za globalizaciju, ali sa druge strane i mnogo jače argumente protiv globalizacije onako kako se ona danas dešava"[13]. Prirodni resursi siromašnih zemalja se bez ikakve kontrole iskorišćavaju, a životna sredina neumitno urušava.

Dve su osobenosti transnacionalnih kompanija: gigantizam i globalizam. Umesto velikog broja malih preduzeća, centralnu ulogu u nacionalnom životu dobija mali broj korporacija u kojima je koncentrisan najveći deo radne snage, kapitala i nove tehnologije. U SAD svega 200 korporacija drži preko 80% svih izvora proizvodnje. Ipak, u sve većoj meri, američke, evropske i japanske korporacije postaju bezdržavne [25]. One primenjuju sposobnost promene identiteta kako bi ličile na domaće

firme i na taj način smanjile plaćanje lokalnih poreza i podršku domaćih vlasti. "Kada radimo u Briselu, mi smo deo Evropske unije; kada operišemo u Vašingtonu, mi smo američka kompanija [2]." Fuzije kapitala deo su poslovne politike tih kompanija. O njihovoj ogromnoj moći govori i podatak da 400 korporacijskih džinova u svojim rukama drži 66% svetske proizvodnje, a samo 1% korporacija u svojim rukama drži 75% ukupnih investicija u strane zemlje [9].

Svoju ekonomsku moć kompanije uticajem na donosiocima političkih odluka i javno mnjenje, pretvaraju u političku moć. Priroda takvih uticaja transnacionalnih kompanija na zemlje Trećeg sveta postala je predmet velikog spora. Za kritičare ("teorije zavisnosti"), one su samo instrument iskorišćavanja jeftine radne snage i prirodnih bogatstava. Prema rečima Džozefa Naja "globalizacija – definisana kao svetska (*worldwide*) mreža međuzavisnosti ne podrazumeva univerzalnost. U stvari, globalizaciju prati rastući jaz između bogatih i siromašnih. Ona ne podrazumeva ni homogenizaciju ni pravičnost [8]." Poklonici "teorije modernizacije" smatraju, pak, da su transnacionalne korporacije jedina nada, izvori investicija i transfera moderne tehnologije. One donose isključivo razvoj, civilizaciju i političke slobode. Istina je, naravno, opet negde između. Činjenica je da su uvedene nove industrijske grane i usluge u privredu nerazvijenih zemalja, ali je neosporno i da milioni ljudi rade u uslovima nedostojnog čoveka, pri čemu i deca učestvuju u proizvodnji. Svetska ekonomija je iza sebe ostavila granice nacionalnih država i regulatornu vlast. Zbog toga je došlo do disbalansa u odnosima između političkih i ekonomskih oblasti. Politika kaska za ekonomijom, a kada se multinacionalne kompanije presele u neku drugu zemlju iza njih će ostati narušena prirodna sredina, velike socijalne nejednakosti i opustošena prirodna bogatstva.

3. UMEMO ZAKLJUČKA

Promene na globalnom nivou dovele su i do transformacije pojma nacionalnog suvereniteta i smanjenja autonomije nezavisnih država. Države više ne uspeavaju ni da ispune svoju unutrašnju stranu suvereniteta koja podrazumeva "konačnu i apsolutnu" moć države u okviru svoje teritorije. Moć današnjih država ograničena je snagom uticaja velikih multinacionalnih kompanija, bogatih država i nadnacionalnih oblika odlučivanja. Budući da se današnja ekonomija ne vezuje za određene teritorije, kapital može brzo da napusti neku teritoriju. Država tako postaje zavisna od velikih multinacionalnih kompanija i zemalja iz kojih one potiču. One države koje budu proglašene za politički neogovarajuće od strane nadnacionalnih institucija i najmoćnijih država sveta rizikuju da budu ostavljene

bez ekonomskih mogućnosti za održanje. Nažalost, i one države koje prihvate neoliberalni koncept obezbediće najosnovnije ekonomske uslove svome stanovništvu, ali će posledice po prirodno bogatstvo i biosferu biti ogromne.

Velike kompanije iskorišćavaju siromaštvo stanovnika kako bi uvećale svoj kapital dok se država se ne meša u te procese. Neretko, umesto da brani interese svojih građana, državni zvaničnici staju na stranu kompanija. Tako je posle katastrofe izazvane uraganom Katrina, republikanski kongresmen iz Nju Orleansa Ričard Bejker (Richard Baker), saopštio grupi lobista: "Konačno smo raščistili socijalna naselja u Nju Orleansu. Bog se postarao za ono što sami nismo mogli da izvedemo." [6] Ovim se pokazuje da ljudi nemaju nikakav značaj sa ekonomskog aspekta neoliberalizma. Jedini značaj je zemljište na kom se nalaze njihove kuće i druga prirodna bogatstva. Država u tom slučaju predstavlja samo instrument za ostvarenje ekonomskih interesa.

Države ne samo da danas nemaju ni suverenitet nad svojom teritorijom, već je otvoreno i pitanje državne autonomije. Na ovom mestu je potrebno napraviti distinkciju između ova dva pojma. "Ukratko, suverenitet se odnosi na ovlašćenje, pravo države da vlada nad određenom teritorijom, dok autonomija označava stvarnu moć nacionalne države da artikuliše i ostvaruje ciljeve svoje politike nezavisno od drugih [5]." Jasno je i da je državna autonomija ugrožena. Državne nisu sposobne da niti da same odrede ciljeve svoga delovanja, niti da to delovanje sprovedu u praksi bez uticaja drugih subjekata. "Načelo autonomije izražava u suštini dve osnovne ideje: da ljudi treba da imaju pravo na samoopredeljenje i da demokratska vladavina mora biti ograničena, to jest vladavina u kojoj je vlast ograničena pravom." [6] U većini zemalja današnjeg sveta nijedan od ova dva uslova nije moguće u potpunosti ispiniti. Time se još jednom pokazuje zavisnost modernih država od spoljnih centara moći.

Ovakve države pretvaraju se u puke transmisije, lokalne izvršioce odluka nadnacionalnih institucija. Ali, međuzavisnost, sama po sebi, ne vodi automatski razaranju suvereniteta – ono što države gube na nacionalnom nivou odlučivanja mogu kompenzirati na regionalnom nivou kroz zajednički, podeljeni suverenitet, kao što eksperiment Evropske unije *in vivo* pokazuje. "Transnacionalna para-država" osvaja i druge elemente "globalne državnosti": legitimni monopol sile nad određenom teritorijom. No, teritorija se proteže na globalni prostor, sila dobija vid novog planetarnog vojnog intervencionizma, a legitimitet mu pruža koncepcija selektivnog "humanitarnog intervencionizma".

Ipak, nedostatak suvereniteta i autonomije nisu jedini problemi koji ugrožavaju održivi razvoj da-

našnjih zavisnih država. Pitanja životne sredine i jesu nadnacionalna, ali je problem što su i sami nadnacionalni akteri vođeni interesima profita. Time se još više sužava prostor za delovanje nezavisnih i samosvesnih subjekata u funkciji održivog razvoja. Kao jedini subjekti koji mogu da stanu na put nekontrolisanom ugrožavanju biosfere nameću se nevladine organizacije i udruženja građana koji se na svetskom nivou bave problemima ugrožavanja životne sredine. Njih čine samosvesni građani koji su, u stvari, najsnažnija brani raznim oblicima ugrožavanja čovekovih prava, pa i prava na zdravu životnu sredinu.

LITERATURA

- [1] Balibar, E., (2003), Mi, građani Evrope?: granice, država, narod, Časopis Beogradski krug, Beograd.
- [2] Clarke, T., (1996), Mechanisms of Corporate Rule; The Rules of Corporate Behaviour, u: J. Mander, E. Goldsmith (eds).
- [3] Friedman, T. L., Lexus and Olive Tree, (2000), Understanding Globalization, Expanded and updated Edition, Anchor Books, New York, 2000.
- [4] Gidens, E., (2009), Evropa u globalnom dobu, Clio, Beograd.
- [5] Held, D., (1997), Demokracija i globalni poredak: od moderne države ka kosmopolitskoj vladavini, Filip Višnjić, Beograd.
- [6] Klajn, N., (2009), Doktrina šoka: procvat kapitalizma katastrofe, Samizdat B92, Beograd.
- [7] Marković, D.Ž., (2004), Socijalna ekologija, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd.
- [8] Nye, J.S. Jr., (2003), Understanding International Conflicts, Fourth Edition, Addison Wesley Longman, New York.
- [9] Pečujlić, M., (2002), Globalizacija - dva lika sveta, Gutenberg, Beograd.
- [10] Polanyi, K., (1957), The Great Transformation, Boston, Bacon Press.
- [11] Portes, A. (2000), "Neoliberalism and Sociology of Development: Emerging Trends and Unanticipated Facts", u: J.T. Roberts, A. Hite, From Modernization to Globalization.
- [12] Przeworski, A., (1996), "What Makes Democracies Endure", Journal of Democracy, vol. 7, No. 1.
- [13] Reineri, E.S., (2006), Globalna ekonomija, Čigoja, Beograd.
- [14] Smith, S., Baylis, J., (2001), the Globalization of World Politics, Second Edition, Oxford University Press.
- [15] Sachs, W., (2002), Nach uns die Zukunft. Der globale Konflikt um Gerechtigkeit und Ökologie, Frankfurt/Main.
- [16] Shepherd, G., W. Jr., (1987), The Trampled Grass: Tributary States and Self – Reliance in the Indian Ocean Zone of Peace, Greenwood Press, Westport, Connecticut.

- [17] Slović, Lj., (2/1981), "Osvrt na savremena teorijska razmatranja o čuvanju čovekove sredine", Čovek i životna sredina, Beograd.
- [18] Milašinović, S., Kešetović, Ž., (2010), The Power and Impotence of Crisis Management in Facing Modern Crises Megatrend Review, The international review of applied economics Vol. 7 (2) p. 276.
- [19] Milašinović, S., Kešetović, Ž., (2009), Globalizacija i njene ekološke posledice, Ecologica, Beograd
- [20] Supek, R., (1989), Ova jedina zemlja, III dopunjeno izdanje, Globus, Zagreb.
- [21] Vuletić, V., (2003), Globalizacija- Mit ili stvarnost, Zavod za izdavanje udžbenika, Beograd.
- [22] Weizsäcker, E., Ulrich, V., (1990), "Entwicklung der Umweltpolitik in EG und Osteuropa – Schritte zu ökologischer Marktwirtschaft", u: Schweizerische Vereinigung für ökologisch bewußte Unternehmensführung.
- [23] Nadić, D., Milašinović, S., (2010) Koncept nacionalne strategije održivog razvoja Republike Srbije, Tematski zbornik radova, Sprečavanje i suzbijanje savremenih oblika kriminaliteta V, Kriminalističko-policijska akademija Beograd
- [24] Nadić, D., Milašinović, S., (2010), Ekološka politika Srbije i izazovi evropskih integracija, Zbornik radova, Ekološki izazovi Srbije, European Palic Film Festival, Otvoreni univerzitet Subotica, Subotica,
- [25] Kešetović, Ž., Milašinović, S., (2010), New system of crisis management in Serbia, Rešenje krizovih situacija u špecifickom prostredi : 15. Medzinardna vedecka konferencia, 2-3. jun 2010, Žilina, Žilina : Fakulteta špecialneho inžinierstva

IZVOD

ODRŽIVI RAZVOJ U USLOVIMA GLOBALIZACIJE

Predmet rada je objašnjenje pojma održivog razvoja, njegovog značaja za funkcionisanje životne sredine i političkih kontroverzi vezanim za prepreke koje stoje na putu održivom razvoju celokupne biosfere. Pored teorijskog određenja održivog razvoja, razmatraju se i praktične posledice koje nastaju iz sukoba pobornika neumitnog i ničim sputanog ekonomskog i tehnološkog razvoja, na jednoj, i boraca za zaštitu životne sredine, na drugoj strani. Posledice ovog sukoba ogledaju se kroz ekonomske, socijalne, političke i druge dimenzije koje su u svetskim razmerama i civilizacijskom hodu gotovo revolucionarne po sadržaju i značaju. Predmet rada obuhvata objašnjenje ovih procesa, traganje za pojavnim oblicima njihovog ispoljavanja i njihov uticaj na život običnog čoveka. To obuhvata i istraživanje procesa globalizacije, rastakanja suvereniteta i nezavisnosti država i uticaju drugih političkih i ekonomskih faktora na ideju i praksu zaštite životne sredine i proces održivog razvoja. Razmatraju se i tendencije u oblasti zaštite životne sredine koje dominiraju u svetskim okvirima, pri čemu se ukazuje na razlike između bogatih i siromašnih država.

Ključne reči: održivi razvoj, globalizacija, životna sredina

ABSTRACT

SUSTAINABLE DEVELOPMENT UNDER GLOBALIZATION CONDITIONS

The goal of our study is to explain the concept of sustainable development, its significance for the environmental functioning and political controversies hindering the path to the sustainable development of the entire biosphere. Our presentation will include not only a theoretical definition of sustainable development but also the practical consequences resulting from the conflict of proponents of unrelenting and unbound economic and technological development on the one hand, and the environmentalists, on the other hand. The consequences of this conflict reflect in economic, social, political and other dimensions which are almost revolutionary in their content and significance all over the world and along the course of civilization. Our paper comprises the explanation of these processes, the seek for the forms of their manifestation and their influence to the life of a common man. This also includes the research of globalization process, disintegration of sovereignty and independence of states and the influence of other political and economic factors to the idea and practice of environmental protection as well as the process of sustainable development. We shall clarify those tendencies in the field of environmental protection which dominate worldwide, whereas we must point out the difference between the underdeveloped and developed countries.

Key words: sustainable development, globalization, environment